

Jemielity, Witold

Podziały administracyjne powiatu ostrołęckiego w latach 1919-1990

"Studia Łomżyńskie", 8, 1997, s. [77]-99

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WITOLD JEMIELITY (Łomża)

Podziały administracyjne powiatu ostrołęckiego w latach 1919-1990

Wstęp

Autor opracował podziały administracyjne powiatu ostrołęckiego od 1919 r., czyli od powstania województwa białostockiego, do końca 1990 r. W 1932 r. omawiany powiat powiększył się o trzy gminy byłego powiatu kolneńskiego, w 1948 r. nabyte obszary odeszły do wznowionego powiatu kolneńskiego. W końcu 1975 r. przestał istnieć powiat ostrołęcki w związku z dwustopniowym podziałem kraju na województwa i gminy. Temat obejmuje obszar byłego powiatu ostrołęckiego oraz utworzonych z niego w 1973 r. gmin i części obszaru powiatu kolneńskiego dla lat 1919-1948.

Punktem wyjściowym wszelkich podziałów administracyjnych jest poszczególne miasto i konkretna wieś. Te zawsze pozostają niezmiennie, gdy województwa, powiaty, gminy, gromady i sołectwa w różnych okresach obejmują mniejsze lub większe tereny, ulegają przekształceniom, nawet zanikają. W obecnym stuleciu było wiele zmian w podziale administracyjnym powiatu ostrołęckiego. Nikt nie drukował o tym zagadnieniu. Dzisiejsze podziały administracyjne są kontynuacją dawnych, konieczna jest więc znajomość tych spraw w przeszłości.

Podstawę źródłową stanowią pisma urzędowe. W *Dzienniku Ustaw* ogłaszano podziały województw, powiatów, gmin, gromad. Powtarzano to w *Monitorze Polskim* i w pismach terenowych. Od 1921 r. wychodził *Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego*, od 1929 r. *Białostocki Dziennik Wojewódzki*, od 1945 r. *Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego*, od 1975 r. *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ostrołęce*, od 1984 r. *Dziennik Urzędowy Województwa Ostrołęckiego*. W pismach terenowych umieszczano ponadto podziały na gromady i sołectwa. Na podstawie źródeł drukowanych autor odtworzył przynależność poszczególnych wsi powiatu ostrołęckiego do wyższych jednostek podziału administracyjnego. W Archiwum Akt Nowych w Warszawie zachowały się dokumenty dotyczące podziałów administracyjnych województwa białostockiego w latach międzywojennych. Są tam prośby mieszkańców, opinie wójtów i wojewodów, mapy, zestawienia liczbowe. Nowsze dokumenty znajdują się również w Archiwum Państwowym w Warszawie i w Urzędzie Wojewódz-

kim w Ostrołęce.

Opracowanie dzieli się na trzy części:

I. Podziały do 1919 r.;

II. Okres międzywojenny: podział powiatu na gminy i miejscowości, podział gmin na gromady;

III. Po II wojnie światowej: podział gmin na gromady, podział powiatu na gromady, czas funkcjonowania samych gmin;

IV. Zakończenie.

W opracowaniu występuje bardzo dużo miejscowości. Pisownia niektórych z nich ulegała drobnym zmianom np. Szwendrowy Most - Szwędrowy Most, lub też w źródłach błędnie podawano owe nazwy. Dotyczy to jedynie zmian literowych, więc nie przeszkadza w identyfikacji danej wsi.

I. Podziały do 1919 roku.

Mazowsze dzieliło się na trzy województwa: płockie, rawskie i mazowieckie. Ostatnie składało się z dziesięciu ziem, między innymi z ziemi łomżyńskiej, w której były powiaty: kolneński, łomżyński, ostrołęcki i zambrowski. Podział na województwa, ziemie i powiaty przetrwał do rozbiorów Polski¹. Po trzecim rozbiorze utworzono prowincję Prusy Nowoschodnie, z podziałem na dwa departamenty kamer: białostocki i płocki. W departamencie białostockim było dziesięć powiatów: białostocki, bielski, dąbrowski, drohiczyński, goniądzki, kalwaryjski, łomżyński, mariampolski, suraski i wigierski; w departamencie płockim sześć powiatów: lipnowski, ostrołęcki, płocki, przasnyski, pułtuski i wyszogrodzki. Powiat ostrołęcki składał się z dawnych powiatów polskich: ostrołęckiego, ostrowskiego i nurskiego. Powiaty zostały podzielone na podstawie zachowanego z czasów polskich podziału na parafie. Uwzględniono też przy podziale liczbę dymów i liczbę mieszkańców w poszczególnych parafiach, aby tworzyć powiaty mniej więcej równej wielkości. Powiat ostrołęcki liczył 8572 dymów i około 51432 mieszkańców².

W Księstwie Warszawskim nie zmieniono podziału departamentu płockiego na powiaty. W 1815 r. w Królestwie Polskim wprowadzono podział na województwa, co w nazewnictwie było powrotem do tradycji Polski przedrozbiorowej. Faktycznie województwa odpowiadały departamentom Księstwa Warszawskiego, chociaż się z nimi nie we wszystkich przypadkach pokrywały. W obrębie województwa utworzono nową jednostkę administracyjną pod nazwą obwodu, który obejmował obszar od jednego do trzech powiatów. W województwie płockim były następujące obwody, każdy o jednym powiecie: lipnowski, mławski,

¹ Z. Niedziałkowska, *Ostrołęka dzieje miasta*, Warszawa 1975, s. 42.

² J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowoschodnie (Neuostpreussen) 1795-1806*, Poznań 1963, s. 4, 77, 176, 184.

ostrołęcki, płocki, przasnyski i pułtuski. Odtąd nazwę powiatu zachowano dla okręgów wyborczych, z których sejmiki szlacheckie miały wysyłać posłów na sejm³.

Po upadku powstania listopadowego rząd carski począł zacierać odrębności Królestwa Polskiego od ziem Cesarstwa. Jednym z przejawów tej polityki była zmiana nazw urzędów i okręgów administracyjnych. W 1837 r. przemianowano województwa na gubernie, w 1842 r. obwody na powiaty, a powiaty na okręgi. W 1845 r. liczbę guberni zmniejszono z ośmiu do pięciu, jednakże gubernia płocka pozostała w swych dawnych granicach. W schemacie podziału administracyjnego na obwody (od 1842 r. na powiaty) do 1865 r. nie zaszła żadna zmiana, to znaczy nie skasowano żadnego z utworzonych w 1816 r. Natomiast liczne, ale przeważnie drobne zmiany nastąpiły poczynając od 1836 r. w rozgraniczeniu obwodów (od 1842 r. powiatów)⁴.

W 1866 r. nowy podział administracyjny na dziesięć guberni wynikał z przyczyn przede wszystkim politycznych, jako jeden z elementów unifikacji Królestwa z Cesarstwem. Zwiększono też liczbę powiatów, dzieląc je na utworzone w 1864 r. gminy (dotąd był podział na parafie). W 1866 r. utworzono gubernię łomżyńską, w której były powiaty: kolneński, łomżyński, makowski, ostrołęcki, ostrowski, pułtuski, szczuczynski i mazowiecki. W 1866 r. w skład powiatu ostrołęckiego wchodziły miasta: Ostrołęka i Myszyniec, oraz gminy wiejskie: Czerwin, Goworowo, Nakły, Nasiadki, Ostrołęka, Piski, Rzekuń, Stary Myszyniec, Szczawin, Troszyn i Wach⁵. W 1869 r. siedemdziesiąt cztery procent dawnych miast Królestwa Polskiego przemianowano na osady, m.in. Myszyniec. Wobec osad zastosowano rozporządzenie z 19 lutego 1864 r. o urządzeniu gmin wiejskich. Osady utworzyły osobne gminy, bądź zostały połączone we wspólne gminy z pobliskimi wsiami i folwarkami. Łączył się z tym nowy podział na gminy⁶.

W 1891 r. w powiecie ostrołęckim były następujące gminy: Czerwin - 7397 mieszkańców i 41 miejscowości, Dylewo - 6207 i 22, Goworowo - 5644 i 29, Myszyniec - 9674 i 14, Nakły - 2306 i 26, Nasiadki - 5863 i 23, Piski - 3066 i 30, Rzekuń - 5720 i 36, Szczawin - 4891 i 30, Troszyn - 6588 i 46, Wach - 8628 mieszkańców i 25 miejscowości⁷. W 1911 r. podano te same gminy z wykazem liczby ludności oraz według wyznań.

³ Tamże, s. 18.

⁴ W. Trzebiński, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego 1815-1918*. „Dokumentacja Geograficzna” 1956, z. 4, s. 34, 53.

⁵ *Dziennik Praw*, T. 55, s. 301.

⁶ K. Dumała, *Przemiany przestrzenne miast i rozwój osiedli przemysłowych w Królestwie Polskim w latach 1831-1869*, Wrocław 1974, s. 178, 180.

⁷ *Statistika naselennych miast łomżyńskiej guberni*, cz. I, Warszawa 1891, s. 113 n.

Tabela 1. Gminy i ludność w 1911 r.

Gminy	ludność ogólna	katolików	protestantów	żydów
Czerwin	9396	9172	6	194
Dylewo	8151	7959	-	147
Goworowo	8636	4916	41	1858
Myszyniec	11397	8891	56	2396
Nakły	7076	6893	-	175
Nasiadki	6444	6437	-	-
Piski	3641	3453	-	188
Rzekuń	7614	7147	4	182
Szczawin	5322	5227	5	87
Troszyn	7577	7290	1	264
Wach	11077	11064	-	-
Ostrołęka m.	11612	4928	146	2603

Źródło: *Rocznik statystyczny Królestwa Polskiego*, Warszawa 1914, s. 23.

Podczas pierwszej wojny światowej w generał-gubernatorstwie warszawskim Niemcy zmniejszyli liczbę powiatów wiejskich. W 1918 r. Rada Regencyjna przywróciła dawny podział dokonany 2 marca 1864 r. wraz z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami⁸. W sierpniu 1919 r. Rada Ministrów tymczasowo utrzymała dawny podział rosyjski na powiaty⁹.

II. Okres międzywojenny

Mocą *Ustawy Tymczasowej* z 2 sierpnia 1919 r. powstało województwo białostockie, w skład którego weszły powiaty: augustowski, bielski, kolneński, łomżyński, ostrołęcki, ostrowski, sejneński, sokólski, suwalski, szczuczyński, wysokomazowiecki¹⁰. W lutym 1921 r. do województwa białostockiego przyłączono trzy powiaty: białowiecki, grodzieński i wołkowyski¹¹. W 1922 r. zlikwidowano powiat białowiecki, w 1925 r. powiat sejneński, w 1932 r. powiat kolneński. Z dniem 1 kwietnia 1939 r. powiaty łomżyński, ostrołęcki i ostrowski włączono do województwa warszawskiego¹².

⁸ Dziennik Praw Państwa Polskiego 1918, Nr 18, poz. 48, Warszawa 5 XII 1918. Monitor Polski z 29 III 1919, Nr 72.

⁹ Dz. Ust. 1919, Nr 72, poz. 426.

¹⁰ Dz. Ust. 1919, Nr 65, poz. 395.

¹¹ Dz. Urz. Woj. Biał. 1921, Nr 3, s. 1.

¹² W. Jemielity, *Szkoły średnie i zawodowe w województwie białostockim w latach 1919-1939*, Łomża 1991, s. 14.

1. Podział powiatu ostrołęckiego na gminy i miejscowości

W 1924 r. wydrukowano spis wszystkich wsi i miast województwa białostockiego wykonany na podstawie spisu powszechnego z 1921 r. W ramach powiatów podano gminy, a w tych poszczególne miejscowości. W powiecie ostrołęckim było wówczas jedno miasto Ostrołęka - 9145 mieszkańców oraz jedenaście gmin wiejskich: Czerwin - 7194 mieszkańców i 42 miejscowości, Dylewo 6426 i 26, Goworowo - 5924 i 31, Myszyniec - 7671 i 17, Nakły - 2449 i 24, Nasiadki - 5162 i 31, Piski - 3310 i 30, Rzekuń - 7895 i 35, Szczawin - 4558 i 26, Troszyn - 5998 i 38, Wach - 8104 mieszkańców i 24 miejscowości¹³. Powtórzyły się więc wszystkie gminy wymienione w 1911 r. Przy poszczególnych miejscowościach w 1924 r. określono ich charakter topograficzny - miasto, wieś, folwark, osada itd.

Gmina Czerwin

Wsie: Bobin, Borek, Brzeźno, Chrośnice, Cisk, Damiany, Damięty, Dzwonek, Gierwaty, Gocły, Grabowo, Grodzisk, Jancyki, Janki Stare, Jarnuty, Łaski Szlacheckie, Łaski Włościańskie, Malinowo Stare, Nogawki, Rososz, Seroczyn, Skarzyn Strumiany, Strumiany, Stylągi, Suchcice, Tomasz, Wielgouchy, Wojsze, Wólka Seroczyńska, Wysocze-Bartosy, Zaorze. Folwarki: Brzeźno, Buczyn, Czamrowina, Czerwin, Grodzisk, Stylągi. Osada miejska: Czerwin. Stacja kolejowa: Gucin. Kolonia: Brzeźno. Przystanek kolejowy: Suchcice.

Gmina Dylewo

Wsie: Aleksandrowo, Chudek, Czarnotrzew, Dylewo-Dwór, Dylewo Nowe, Dylewo Stare, Gleba, Jeglijowiec, Kadzidło, Kadzidło Poduchowne, Kamienowizna, Karaska, Kierzek, Kuczyńskie, Łodziska, Obierwia, Olszewka, Piaseczna, Podgórze, Siarcza Łąka, Siarki, Strzałki, Szafarnia, Szwędry Most. Kolonia: Chudek-Młyn. Leśniczówka: Łodziska.

Gmina Goworowo

Wsie: Czernie, Goworowo-Probostwo, Goworówek, Góry, Grodzisk, Jemieliste, Józefowo, Kaczka Dworska, Kaczka Włościańska, Kobylin, Lipianka, Pokrzywnica, Ponikiew Duża, Ponikiew Mała, Rabędy, Rembisze-Działy, Wólka Brzezińska, Żabin. Folwarki: Czernie, Góry, Grodzisk, Jemieliste, Pokrzywnica, Ponikiew Duża, Ponikiew Mała, Rembisze, Zambrzyce. Osada miejska: Goworowo. Kolonia: Rembisze-Kolonia. Stacje kolejowe: Goworowo, Pasieki.

Gmina Myszyniec

Wsie: Antonia, Browary, Cięck, Cyk, Krysiaki, Maciejowa Szyja, Myszyniec Stary, Niedźwiedź, Pełty, Pożary, Świdwiborek, Wolkowe. Osada miejska: Myszyniec. Kolonie: Dąbrowa, Orły, Szymanowo. Osada leśna: Zawodzie.

¹³ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, T. V, Warszawa 1924, s. 55 n.

Gmina Nakły

Wsie: Białobrzeg Bliższy, Białobrzeg Dalszy, Dobrołęka-Mački, Dobrołęka Stara, Drężewo, Dymusy, Grabowo, Kordowo, Kruki, Nakły, Nożewo, Olszewo-Borki, Stępna-Michałki, Stępna Stara, Żebry-Grzymki, Żebry-Konczany, Żebry-Ostrowy, Żebry-Pieczyska, Żebry-Sławki, Żebry Stara Wieś, Żebry-Wierzchlas, Żebry-Zabin. Folwark: Olszewo. Stacja kolejowa: Grabowo.

Gmina Nasiadki

Wsie: Brzozówka, Dąbrowa, Długi Kąt, Durlasy, Gibałka, Golanka, Grale, Jazgarka, Klimki, Krobia, Kurpiewskie, Kurpiewskie Nowe, Kurpiewskie Stare, Lelis, Łęg Starościński, Nasiadki, Płoszyce, Przewrotna Góra, Rososz, Sól, Szarfarczyska, Szkwa, Tatary, Todzia. Kolonia: Lelis. Leśniczówki: Gibałka, Grale, Łęg Starościński, Nasiadki, Płoszyce.

Gmina Piski

Wsie: Choromany-Witnice, Dąbek-Milan, Dobki Nowe, Dobki Stare, Filochy-Milan, Goski-Witnice, Gumki-Milan, Księżopole, Łady-Mans, Mieczki-Abramy, Mieczki-Poziemaki, Mieczki-Ziemaki, Milewo-Łosie, Milewo-Tosie, Milewo-Wielkie, Piski, Sokołowo, Tyszki-Andrzejki, Tyszki-Ciągaczki, Tyszki-Gostery, Tyszki-Nadbory, Tyszki-Piotrowo, Tyszki-Pomian, Wiśniewo Wielkie, Wiśniówek, Wólka, Załuski, Żmijewo-Mans, Żmijewo-Zagroby, Żochy-Milan.

Gmina Rzekuń

Wsie: Borawe, Czarnowiec, Daniszewo, Drwęcz Dworski, Drwęcz Włościański, Dzbenin, Goworki, Kaczyny, Stara Wieś, Kaczyny-Tobolice, Kaczyny-Wypychy, Kamionka, Korczaki, Laskowiec, Ławy, Łęczysk, Nowa Wieś, Ołdaki Dworskie, Ołdaki Włościańskie, Pomian, Przytuły, Rozwory, Rzekuń, Susk, Teodorowo, Zabiele, Zarośle. Folwarki: Borawe, Omulew, Przytuły, Susk. Kolonia: Ławy. Osada: Piotrówka. Leśniczówki: Borawe, Osowiec. Stacja kolejowa: Ostrolęka.

Gmina Szczawin

Wsie: Białobrzeg, Borki, Chelsty, Cmocha, Czarnowo, Daniłowo, Dąbrówka, Dzbądek, Jawory, Jurgi, Kaszewiec, Kółko, Kruszewo, Kunin Szlachecki, Kunin Włościański, Ludwinowo, Michałowo, Pasieki, Smolnik, Szarłat, Szczawin, Wólka Kunińska, Zaorze. Folwarki: Czarnowo, Szczawin. Koszary: Różan.

Gmina Troszyn

Wsie: Aleksandrowo, Borowce, Budne, Choromany-Zabielne, Chrostowo, Chrzczony, Dąbek-Podkowa, Dzbenin-Pacha, Grucele, Janki Młode, Janochy, Kamienowo, Kleczkowo, Kurpie Stare (Dworskie), Kurpie Szlacheckie, Łączyn, Mierzejewo-Repki, Ojcewo, Opęchowo, Puchały, Rabędy, Radgoszcz, Rostki, Sawaly Dolne, Sawaly Górne, Siemiętkowo, Troszyn, Trzaski, Wysocarz, Zamość-Mierzejewo, Zapieczne, Zawady, Żyznowo. Folwarki: Przeczki, Radgoszcz. Osada młyńska: Zamość.

Gmina Wach

Wsie: Bandysie. Białusny Lasek, Brzozowy Kąt, Charcibałda, Charcibałda-Budy, Cupel, Czarnia, Czarnia-Budy, Długie, Drężek, Gadomskie, Julianowo,

Kopaczyska, Michałowo, Mikołajewo, Olszyny, Ruchaje, Surowe, Wach, Wydmusy, Wykrot, Zalesie, Zdunek.

Przedstawiony wyżej podział na gminy pochodził z czasów Królestwa Polskiego. W 1921 r. wojewoda białostocki polecił starostom powiatowym, aby przedstawili projekt zmian granic gmin. W październiku tego roku podczas wspólnych obrad starostowie uznali, iż gmina winna obejmować najwyżej cztery tysiące ludności oraz znajdować się tam, gdzie są parafie i sądy, ze względu na wygodę mieszkańców¹⁴.

W powiecie ostrołęckim zmiany zaistniały od 1 kwietnia 1930 r. Z gminy Dylewo przeniesiono do gminy Nasiadki miejscowości: Kamienowizna, Łodziska, Obierwia, Olszewka, Siarki, Szafarnia i Szwędrawy Most; z gminy Nasiadki do gminy Dylewo miejscowości: Brzozówka, Golanka, Grale, Jazgarka, Klimki, Krobia, Rososz, Sul, Tatarzy i Todzia; z gminy Wach wieś Wach do gminy Dylewo oraz miejscowości: Białusny-Lasek, Drężek, Gadomskie, Wydmusy, Zalesie, Zdunek i Wykrot do gminy Myszyniec¹⁵. W dniu 30 czerwca 1931 r. minister Spraw Wewnętrznych ogłosił, iż zmieniono nazwy gmin: Dylewo na Kadzidło, Nasiadki na Durlasy i Wach na Czarnia¹⁶.

Duże zmiany w podziale administracyjnym kraju nastąpiły w 1932 r., kiedy zlikwidowano dwadzieścia powiatów, w tym od 1 kwietnia powiat kolneński. Gminy miejskie: Jedwabne, Kolno i Stawiski oraz gminy wiejskie: Czerwone, Jedwabne, Mały Płock, Przytuły, Rogienice i Stawiski włączono do powiatu łomżyńskiego, zaś gminy wiejskie: Gawrychy, Łyse i Turośl do powiatu ostrołęckiego¹⁷. W 1924 r. gmina Gawrychy liczyła 6334 mieszkańców i 40 miejscowości, gmina Łyse - 6419 i 21, gmina Turośl - 6914 i 30. Oto miejscowości:

Gmina Gawrychy

Wsie: Benduszki, Czarnia, Dawja, Dębniaki, Dobrylas, Gawrychy, Gąski, Gontarze, Jurki, Korwki, Krasnyborek, Kuzie, Laski, Morgowniki, Osowiec, Osowiecka Ruda, Parzychy, Pianki, Popiołki, Poredy, Przeczniak, Rzym-Tabory, Siwki, Stanisławowo, Wyk, Zbójna, Zdrębisko, Żłota Góra. Osady: Budniki, Czarny Kąt, Mała Dąbrówka, Osowiec. Osady młyńskie: Dobrylas, Stanisławowo. Osada leśna: Morgowniki. Leśniczówki: Dłużniewo, Gawrychy, Ostrów. Kolonie: Dukat, Suchy Borek.

Gmina Łyse

Wsie: Antonia, Baba, Brzozowa, Dudy Puszczańskie, Grądzkie, Grundy, Lipniki, Łyse, Piątkowizna, Plewki, Tartak, Tyczki, Tyczki-Noski, Warmiak, Warmiak-Małobudy, Wejdo, Zalas, Zuzanny. Kolonie: Dęby, Szafranki. Leśniczówka: Łyse.

¹⁴ Dz. Urz. Woj. Biał 1921, Nr 11, s. 21.

¹⁵ W. Jemielity, *Szkoły powszechne w województwie białostockim w latach 1919-1939*, Łomża 1991, s. 44.

¹⁶ Biał. Dz. Woj. 1931, Nr 14, poz. 121.

¹⁷ Dz. Ust. 1932, Nr 3, poz. 18.

Gmina Turośl

Wsie: Adamusy, Bączki, Cieciorzy, Cieloszka, Jurki, Klękor, Krusza, Ksebi, Leman, Łacha, Łączki, Nowa Ruda, Pieklik, Podgórze, Popiołki, Potasie, Pupkowizna, Serafin, Szablaki, Świnia, Trzczańskie, Turośl, Wanacja, Wyżega, Zimna. Osada: Pudełko. Leśniczówki: Bród, Czaki, Podgórze, Rzeczny Las¹⁸.

W powiecie kolneńskim od 1921 r. do zniesienia powiatu zaszła tylko jedna zmiana: od 1 kwietnia 1930 r. wieś Dawja przeniesiono z gminy Gawrychy do gminy Łyse¹⁹.

2. Podział gmin na gromady

W dniu 23 marca 1933 r. wyszła ustawa o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego. W artykule 107 podano, iż wojewodowie dokonają podziału gmin wiejskich na gromady. Z nimi będą współdziałać wydziały wojewódzkie z głosem stanowczym oraz należy wysłuchać opinii wydziałów powiatowych i rad gminnych²⁰. W dniu 14 października tego roku wojewoda białostocki podzielił gminy na gromady. Obejmowały one jedną wieś, dwie wsie lub więcej miejscowości. Oto nazwy gromad w poszczególnych gminach powiatu ostrołęckiego²¹.

Gmina Czarnia

1. Bandysie, 2. Brzozowy-Kąt, 3. Czarnia (i Budy-Czarni), 4. Cupel, 5. Charcibała (i Budy-Charcibałda), 6. Długie (i Julianowo), 7. Kopaczyska, 8. Michałowo, 9. Olszyny, 10. Ruchaje, 11. Surowe (i Mikołajewo), 12. Zawady.

Gmina Czerwin

1. Seroczyn, 2. Laski (Laski włość., Laski szlach.), 3. Malinowo (Malinowo-Nowe, Malinowo-Stare), 4. Chrośnice, 5. Goćły, 6. Brzeźno-Kolonia, 7. Rososz (i Bartosy-Wysocze), 8. Brzeźno (i Brzeźno folw.), 9. Suchcice, 10. Dzwonek (i Gucin st. kol.), 11. Grodzisk (i Grodzisk folw.), 12. Czerwin (i Czerwin folw., Buczyn folw., Zaurze kol.), 13. Stylągi, 14. Jarnuty (i Wielgouchy kol.), 15. Nogawki (i Struniawy kol.), 16. Damięty (i Gierwaty kol., Grabowo kol.), 17. Cisk, 18. Bobin (i Janczyk kol., Czamrowina kol.), 19. Borek, 20. Janki-Stare, 21. Damiany, 22. Tomasze, 23. Wojsze, 24. Wólka-Seroczyńska, 25. Skarżyn.

Gmina Durlasy

1. Dąbrówka, 2. Durlasy (i Przewrotna-Góra), 3. Długikąt, 4. Gibałka, 5. Kurpiewskie, 6. Lelis, 7. Łęg-Starościński, 8. Łodziska, 9. Nasiadki, 10. Olszewka (i Sierki-Kamienowizna), 11. Obierwia, 12. Płoszyce, 13. Szkwa, 14. Szafarczyka, 15. Szafarnia, 16. Szwendrowymost.

¹⁸ *Skorowidz miejscowości*, s. 43 n.

¹⁹ Dz. Ust. 1930, Nr 19, poz. 156.

²⁰ Dz. Ust. 1933, Nr 35, poz. 249.

²¹ *Białostocki Dziennik Wojewódzki* 1933, Nr 11, poz. 49; 1935, Nr 20, poz. 83.

Gmina Gawrychy

1. Czarnia, 2. Dębniki, 3. Dobrylas, 4. Gawrychy, 5. Gąski (i Bienduszka, Przeczniak), 6. Gontarze (i Buda-Osowiecka), 7. Kuzie, 8. Laski, 9. Morgowniki (i Jurki, Zdrębisko), 10. Osowiec (i Osowiec kol.), 11. Popiołki, 12. Pianki (i Tabory-Rzym), 13. Poredy (i Krasny-Borek kol., Korwki, Siwki), 14. Wyk, 15. Stanisławowo (i Stanisławowo kol.), 16. Zbójna (i Dłużewo, Dukat, Parzychy, Budniki, Suchy-Borek), 17. Żłota-Góra.

Gmina Goworowo

1. Czernie (i Czernie folw.), 2. Goworowo (i Goworowo-probostwo), 3. Grodzisk (i Grodzisk folw.), 4. Goworówek, 5. Jemieliste (i Jemieliste folw.), 6. Kobylin (i Kobylin folw., Rabędy), 7. Kaczka, 8. Lipianka, 9. Ponikiew-Duża (i Ponikiew-Duża folw.), 10. Ponikiew-Mała (i Ponikiew-Mała folw.), 11. Józefowo (i Pasięki st. kol.), 12. Pokrzywnica (i Pokrzywnica folw., Goworowo st. kol.), 13. Rembisze (i Rembisze-kolonia, Rembisze-działy, Rembisze-parcele, Rembisze folw.), 14. Wólka-Brzezińska (i Zambrzyce folw.), 15. Żabin, 16. Góry (i Góry folw.).

Gmina Kadzidło

1. Chudek (i Aleksandrowo), 2. Czarnotrzew, 3. Dylewo (Dylewo-Stare, Dylewo II, Dylewo-Nowe, Dylewo-Dwór), 4. Gleba, 5. Golanka (i Sul), 6. Grale, 7. Jazgarka (i Rososz), 8. Krobia, 9. Jeglijowiec (i Kuczyńskie), 10. Kadzidło (i Kadzidło-Poduchowne), 11. Klimki, 12. Piaseczna (i Strzałki, Podgórze), 13. Siarczałąka (i Todzia), 14. Kierzek (i Taraska), 15. Tatary, 16. Brzozówka, 17. Wach (i Lasy-Państwowe).

Gmina Łyse

1. Antonja, 2. Baba, 3. Brzozowa, 4. Dawja, 5. Dęby, 6. Dudy, 7. Grądzkie, 8. Lipniki, 9. Łyse, 10. Piątkowizna, 11. Plewki, 12. Szafranki, 13. Tyczek, 14. Tartak, 15. Warmjak, 16. Wejdo, 17. Zalas.

Gmina Myszyniec

1. Białusny-Lasek, 2. Cięćk, 3. Cyk, 4. Dąbrowy (i Antonja), 5. Drężek, 6. Krysiaki, 7. Myszyniec (i Myszyniec os., Nadleśnictwo-Zawodzie, Murowanka, Wyróg gaj.), 8. Myszyniec-Stary (i Browary), 9. Niedźwiedź (i Orły), 10. Pelty (i Pozary parcele), 11. Świdwiborek (i Maciejowa-Szyja, Siemienowo-parcele), 12. Wolkowe, 13. Wydmusy, 14. Wykrot (i Gadomskie), 15. Zalesie, 16. Zdunek.

Gmina Nakły

1. Białobrzeg-Dalszy, 2. Białobrzeg-Bliższy, 3. Grabowo (i Grabowo st. kol.), 4. Olszewo-Borki (i Omulew, Olszewo-Borki-młyn), 5. Kordowo (Kordowo „A”, Kordowo „B”, Kordowo Włość.), 6. Nakły, 7. Kurki (i Dymusy, Drężewo), 8. Nożewo, 9. Dobrołęka (Dobrołęka-Stara, Dobrołęka-Maćki), 10. Ostrowy (Ostrowy-Żebry, Pieczyska-Żebry), 11. Stepna (Stepna-Stara, Stepna-Michałki), 12. Żebry-Wierzchlas (i Żebry-Konczany), 13. Żebry Starawieś (i Żebry-Sławki, Żebry-Grzymki, Żebry-Żabin).

Gmina Piski

1. Abramy (i Mieczki-Ziemaki, Mieczki-Poziemaki), 2. Andrzejki, 3. Choromany (i Ciągaczki), 4. Dobki-Stare (i Dobki-Nowe, Dąbek, Gumki), 5. Milewo (i Łosie, Żmijewek, Żmijewek-Dwór), 6. Nadbory (i Gostery), 7. Piski (i Filochy, Tosie, Żmijewo, Goski), 8. Piotrowo (i Pomian), 9. Sokołowo, 10. Wiśniewo (i Wiśniówek), 11. Załuski (i Łady, Wólka), 12. Żochy (i Księżopole).

Gmina Rzekuń

1. Borawe-Kolonia (i Borawe-Narew), 2. Czarnowiec-Włościański (i Czarnowiec-Dwór, Czarnowiec maj.), 3. Daniszewo, 4. Drwęcz, 5. Kamianka, 6. Kaczyny-Starawieś, 7. Kaczyny-Wypychy (i Zarośle), 8. Łaskowiec (i Wesółka), 9. Ławy (Ławy włość., Ławy-Kupniki), 10. Nowawieś, 11. Ołdaki (Ołdaki-Dwór, Ołdaki włość., Przytuły-Kupniki, Przytuły maj.), 12. Rozwory (i Rozwory „A”), 13. Rzekuń (Rzekuń-Dwór, Rzekuń włość., Rzekuń prob.), 14. Ostrołęka stacja, 15. Zabiele (Zabiele-Dwór, Zabiele włość.), 16. Dzbenin, 17. Korczaki, 18. Susk (Susk włość., Susk-Kupniki, Susk maj.), 19. Przytuły (Przytuły włość.), 20. Goworki, 21. Kaczyny-Tobolice, 22. Pomian, 23. Łęczysk, 24. Teodorowo (i Wiktorynowo, Piotrówka).

Gmina Szczawin

1. Daniłowo (i Szczawin, Szczawin folw.), 2. Ludwinowo, 3. Czarnowo, 4. Dzbądzek (i Białobrzeg kol.), 5. Kaszewiec (i Kaszewiec koszary), 6. Chelsty, 7. Jawory (Jawory-Stare, Jawory-Podmaście), 8. Kruszewo, 9. Kunin (Kunin szlach., Kunin włość.), 10. Wólka-Kunińska (i Kółko kol.), 11. Michałowo (Michałowo-Stare, Michałowo-Nowe), 12. Borki (i Pasieki), 13. Zaorze (i Jurgi), 14. Szarłat (i Cmocha), 15. Dąbrówka, 16. Smolnik (i Gogol os.).

Gmina Troszyn

1. Troszyn (Troszyn szlach., Troszyn włość.), 2. Radgoszcz (i Radgoszcz folw., Radgoszcz os.), 3. Kamienowo (i Aleksandrowo, Zawady), 4. Kleczkowo (i Żyznowo), 5. Opęchowo (i Siemiątkowo, Ojcewo), 6. Budne, 7. Łączyzn (Łączyzn szlach., Łączyzn włość.), 8. Kurpie (Kurpie szlach., Kurpie Stare [dworskie]), 9. Dzbenin, 10. Grucele, 11. Choromany (i Chrzczony), 12. Dąbek, 13. Chrostowo (i Wysocarz), 14. Zamość, 15. Janki-Młode (Janki-Młode szlach., Janki-Młode włość.), 16. Trzaski, 17. Janochy, 18. Borowce (i Przeczki folw.), 19. Puchały, 20. Rostki, 21. Sawaly-Górne (i Sawaly-Dolne), 22. Repki, 23. Zapieczne, 24. Rabędy.

Gmina Turośl

1. Cieciorzy, 2. Cieloszka (i Cieloszka gaj., Cieloszka terpentyniarnia), 3. Krusza, 4. Ksepki (i Pudełko strażnica), 5. Leman (i Czaki gaj.), 6. Łacha (i Łacha gaj., Czaki leśniczówka, Olszanka strażnica), 7. Łączki, 8. Nowa-Ruda, 9. Popiołki (i Adarasy, Jurki, Podgórne, Podgórne gaj.), 10. Pupkowizna (i Pupkowizna gaj.), 11. Serafin (i Serafin gaj., Serafin terpentyniarnia), 12. Świnia, 13. Szablaki, 14. Turośl (i Potasie, Pieklik, Trzecińskie), 15. Wanacja, 16. Wyżega (i Klenkor), 17. Zimna.

Po utworzeniu gromad, w ramach powiatu ostrołęckiego zaszły następujące zmiany. W październiku 1935 r. w gminie Kadzidło utworzono gromadę Aleksandrowo, wyłączając ją z dotychczasowej gromady Chudek; w gminie Myszyńiec utworzono gromadę Gadomskie, wyłączając ją z dotychczasowej gromady Wykrot²².

W dniu 1 kwietnia 1936 r. zmieniono granice wielu gmin. Zniesiono gminę Nakły, włączając jej terytorium do gminy Rzekuń, a na siedzibę połączonych gmin wybrano Ostrołękę. Zniesiono gminę Szczawin włączając jej terytorium do gminy Goworowo. Zniesiono gminę Piski włączając jej miejscowości do dwóch gmin: Dąbek, Dobki Nowe, Dobki Stare, Gumki-Milan, Księżopole, Łady-Mans, Sokołowo, Wiśniewo Wielkie, Wiśniówek, Wólka, Załuski, Żochy-Milan do gminy Czerwin, zaś Choromany-Witnice, Filochy-Milan, Goski-Witnice, Mieczki-Abramy, Mieczki-Ziemaki, Mieczki-Poziemaki, Milewo-Łosie, Milewo-Tosie, Milewo Wielkie, Piski, Tyszki-Andrzejki, Tyszki-Ciągaczki, Tyszki-Gostery, Tyszki-Nadbory, Tyszki-Pomian, Tyszki-Piotrowo, Zagroby-Żmijewek i Zagroby do gminy Troszyn. Z gminy Czerwin włączono do gmin Goworowo miejscowości: Brzeźno, Brzeźno-Kolonia, Cisk, Damięty, Grabowo, Gierwaty, Nogawki i Struniawy. Z gminy Czerwin włączono do gminy Troszyn wieś Janki Stare. Z gminy Troszyn włączono do gminy Czerwin: Janki-Młode Włościańskie i Janki-Młode Szlacheckie. Z miasta Ostrołęki wyłączono przedmieścia: Antonie, Białobiel, Łazy, Podrężewo i Zabrodzie wcielając je do gminy Rzekuń, oraz Ciemnocha, Gnaty, Łęg Przedmiejski i Siedliska - do gminy Durlasy. Do Ostrołęki włączono gromady: Kaczyny Stacja, Kaczyny Starawieś, Kaczyny Wypychy, Łączysk, Omulew i Pomian z gminy Rzekuń oraz Grabowo stacja kolejowa z gminy Nakły. Już od 1 października 1936 r. przywrócono gminę Piski włączając do niej z gminy Czerwin: Księżopole, Wiśniewo, Wiśniówek i Żochy, oraz z gminy Troszyn: Choromany-Witnice, Filochy-Milan, Goski-Witnice, Mieczki-Abramy, Mieczki-Ziemaki, Mieczki-Poziemaki, Milewo-Łosie, Milewo-Tosie, Milewo Wielkie, Piski, Tyszki-Andrzejki, Tyszki-Ciągaczki, Tyszki-Gostery, Tyszki-Nadbory, Tyszki-Pomian, Tyszki-Piotrowo, Żmijewo i Zagroby-Żmijewek²³.

Utworzono ponadto nowe gromady. Od 8 lipca 1936 r. powstały w gminie Durlasy: 1. Gnaty (i Jegliny, Kordowizna, Kulikowizna), 2. Łęg-Przedmiejski (i Muszyństwo, Pobernardyńskie-Łąki, Siedliska), 3. Siemnocha. W gminie Rzekuń: 1. Antonie, 2. Białobiel (i Klimuty, Konstantynówka), 3. Kruki (i Drężewo, Dymusy, Podrężewo), 4. Łazy (i Bartłaki, Kaczyńscy, Kamienowizna), 5. Zabrodzie (i Kowalscy, Łaz-Sowiński, Olszewo-Małe, Pisarki). Z dniem 10 grudnia 1936 r. w gminie Kadzidło powstała gromada Strzałki, wyłączona z gromady Piaseczna²⁴.

²² Tamże, 1935, Nr 19, poz. 75, 76.

²³ Dz. Ust. 1936, Nr 23, poz. 191; 1936, Nr 74, poz. 529.

²⁴ *Białost. Dzienn. Wojew.* 1936, Nr 11, poz. 58; 1936, Nr 18, poz. 102.

skie, Malinowo, Rabędy, Repki, Rososz, Skarzyn, Sokołowo, Suchcice, Tomasz, Wojsze, Wysocze Bartosy, Zapieczne.

Gmina Goworowo

Brzeźno, Brzeźno Kolonia, Cis, Czernie, Damięty, Goworowo, Goworówek, Góry, Grodzisk, Jemieliste, Józefowo, Kaczka, Kobylin, Lipianka, Nogawki, Pokrzywnica, Ponikiew Duża, Ponikiew Mała, Rębisze, Wólka Brzezińska, Wólka Kunińska, Żabin²⁵.

Miasto Ostrołęka i tereny Kurpiowskie oraz niektóre gminy leżące na lewym brzegu Narwi włączono do Prus Południowo-Wschodnich, do rejencji ciechanowskiej. Były tam gminy powiatu ostrołęckiego: Czarnia, Durlasy, Gawrychy, Kadzidło, Łyse, Myszyniec, Rzekuń i Turośl²⁶. Pozostałe dwie gminy: Piski i Troszyn włączono do obwodu białostockiego Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Na tych terenach 22 lipca 1941 r. Niemcy utworzyli okręg „Bezirk Białystok”, który dzielił się na kreiskomisariaty - powiaty, te z kolei na amtskomisariaty o kilku gminach z wójtami na czele, tym podlegały gromady z sołtysami²⁷.

III. Po II wojnie światowej

Bezpośrednio po wojnie, 22 sierpnia 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego uchylił podziały administracyjne wprowadzone przez okupanta; przywrócił dawne województwa, powiaty, gminy i gromady²⁸. Jak już wspomniano, w dniu 1 kwietnia 1939 r. powiaty łomżyński, ostrołęcki i ostrowski włączono do województwa warszawskiego. W lipcu 1945 r. powiat łomżyński powrócił do województwa białostockiego, dwa pozostałe powiaty były nadal w województwie warszawskim. Z dniem 22 kwietnia 1948 r., z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1948 r. utworzono powiat kolneński, w skład którego weszły: z powiatu ostrołęckiego gminy wiejskie: Gawrychy, Łyse i Turośl; z powiatu łomżyńskiego gminy miejskie Kolno i Stawiski oraz gminy wiejskie: Czerwone, Jedwabne, Mały Płock i Stawiski; z powiatu grajewskiego gminy wiejskie Grabowo i Lachowo²⁹. Odtąd w rozważaniach będą pominięte obszary gmin: Gawrychy, Łyse i Turośl.

1. Podział gmin na gromady

W maju 1948 r. w powiecie ostrołęckim było jedno miasto i dziewięć gmin wiejskich: Czarnia - 11 gromad, Czerwin - 30, Durlasy (z siedzibą w Lelisie) - 11,

²⁵ Amtliches Gemeinde und Dorfverzeichnis für das Generalgouvernement auf Grund der Summarischen Bevölkerungsbestandsaufnahme am 1 März 1943, Krakau 1943, s. 76, 77.

²⁶ Z. Niedziałkowska, *Ostrołęka*, s. 245.

²⁷ J. St. Mroczek, *Zambrów zarys dziejów*, Białystok 1982, s. 132.

²⁸ Dz. Ust. 1944, Nr 2, poz. 8.

²⁹ Dz. Ust. 1948, Nr 21, poz. 148.

Goworowo - 42, Kadzidło - 24, Myszyniec - 19, Piski - 22, Rzekuń (z siedzibą w Ostrołęce) - 37 i Troszyn - 18 gromad³⁰.

W dniu 25 września 1954 r. rząd wydał ustawę o reformie podziału administracyjnego wsi i o powołaniu gromadzkich rad narodowych. Rząd uczynił to w celu „włączenia coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi; sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności; dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi”. W miejsce dotychczasowych gmin i gromad utworzono nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi. W skład gromady wchodziły wsie położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urzędy gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne. Liczba mieszkańców nowej gromady miała wynosić od jednego do trzech tysięcy, odległość do siedziby gromadzkiej rady narodowej najwyżej trzy kilometry, powierzchnia od 15 do 50 km³¹.

W dniu 5 października 1954 r. w powiecie ostrołęckim utworzono następujące gromady:

1. Antonie z dotychczasowych gromad: Antonie, Białobiel, Łazy i Zabrodzie z gminy Rzekuń, gromady Siemnocha oraz wsi Siarki gromady Olszewka z gminy Durlasy.

2. Bandysie: Bandysie i Długie z gminy Czarnia.

3. Czarnia: Brzozowy Kąt, Czarnia, Ruchaje, lasy państwowe o obszarze 2580 ha przylegające do południowej granicy gromady Brzozowy Kąt, do wschodnich granic gromad Czarnia i Surowe, do północnej granicy gromad Bandysie i Olszyny i do części wschodniej granicy gminy Czarnia oraz gromadę Cyk z gminy Myszyniec.

4. Czerwin: Borek, Czerwin, Damiany, Dąbek, Dobki Nowe, Dobki Stare, Dzwonek, Gocły, Grodzisk, Łady, Stylągi, Wólka Czerwińska i Załuski z gminy Czerwin oraz lasy państwowe o obszarze 526 ha, których północna granica przylega do granicy gminy Troszyn.

5. Borowe: Borowe i Kamianka z gminy Rzekuń.

6. Dąbrowy: Dąbrowy z gminy Myszyniec.

7. Dąbrówka: Dąbrówka, Płaszczycy, Szkwa i Kurpiewskie z gminy Durlasy oraz gromada Gąski z gminy Gawrychy w powiecie kolneńskim.

8. Dylewo: Dylewo Nowe i Dylewo Stare z gminy Kadzidło oraz Szafarnia z gminy Durlasy.

³⁰ *Podział administracyjny Rzeczypospolitej Polskiej*, pod red. St. Srokowskiego, Warszawa 1948, s. 211.

³¹ Dz. Urz. WRN w Białymstoku 1954, Nr 10, poz. 49; Dz. Ust. 1954, Nr 43, poz. 191; M. Bartniczak, *Podziały administracyjne w powiecie Ostrów Mazowiecka*, w: *Ostrów Mazowiecka. Z dziejów miasta i powiatu*, Warszawa 1975, s. 287.

9. Gleba: Chudek, Gleba, Kierzek oraz lasy państwowe o obszarze 2493 ha, których zachodnia granica przylega do granicy gminy Czarnia z gminą Kadzidło.
10. Golanka: Golanka, Grale i Sul z gminy Kadzidło.
11. Goworowo: Czernie, Czarnowo, Daniłowo, Goworowo, Goworówek, Grodzisk, Ludwinowo, Rębisze Kolonia, Szczawin, Wólka Brzezińska oraz zachodnia część obszaru gromady Brzeźno Kolonia, której granica przebiega od granicy powiatu Ostrow Mazowiecka po wschodniej stronie b. majątku Brzeźno przecinając szosę z Goworowa do Grodziska Dużego dochodząc do rzeki Orz wraz z PGR Brzeźno z gminy Goworowo.
12. Jarnuty: Bobin, Jarnuty, Janki Młode, Tomasz i Wojsze z gminy Czerwin oraz Janki Stare i Zapieczne z gminy Troszyn.
13. Jawory Stare: Chelsty, Dąbrówka, Jawory Podmoście, Jawory Stare, Jawory-Wielkopole, Kruszewo i Smólnik z gminy Goworowo.
14. Jazgarka: Jazgarka, Klimki, Krobia i Rososz z gminy Kadzidło.
15. Kadzidło: Brzozówka, Kadzidło, Tatarsy i Todzia z gminy Kadzidło.
16. Kleczkowo: Kamienowo, Kleczkowo, Ojcewo, Radgoszcz, Siemiątkowo, Trzaski, Zawady i Żyźniewo oraz obszary gromady Mieczki-Ziemaki z gminy Piski.
17. Kunin: Borki, Dzbańdzek, Kunin, Michałowo, Szarfat, Wólka Kunińska, Zaorze oraz lasy państwowe o obszarze 2526 ha, których północna granica przylega do gromady Dąbrówka i Smólnik z gminy Goworowo.
18. Lelis: Długi Kąt, Durlasy, Gibałka, Lelis, Łodziska, Nasiadki i Szafarczyska z gminy Durlasy.
19. Malinowo Stare: Laski Szlacheckie, Laski Włociańskie, Malinowo Nowe, Malinowo Stare, Seroczyn, Sokołowo i Wólka Seroczyńska z gminy Czerwin.
20. Myszyniec: Myszyniec Stary i Myszyniec z gminy Myszyniec.
21. Niedźwiedź: Cięćk, Krysiaki i Niedźwiedź z gminy Myszyniec.
22. Nowawieś Wschodnia: Laskowiec, Nowawieś, Ołdaki, Przytuły Nowe, Przytuły Stare, Rozwory, Teodorowo i Zabiele z gminy Rzekuń.
23. Olszewo-Borki: Białobrzeg Bliższy, Białobrzeg Dalszy, Dobrołęka, Drgzewo, Grabowo, Kordowo, Kruki, Nakły, Nozewo i Olszewo-Borki z gminy Rzekuń.
24. Olszewka: Olszewka z wyłączeniem wsi Siarka, Obierwia, Szwendrowy Most z gminy Durlasy oraz Aleksandrowo z gminy Kadzidło.
25. Opęchowo: Budne, Dzbenin, Łączyn i Opęchowo z gminy Troszyn.
26. Pasieki: Góry, Jemieliste, Józefowo, Kaczka, Kobylin, Ponikiew Duża i Ponikiew Mała z gminy Goworowo.
27. Pełty: Pełty i Świdwiborek z gminy Myszyniec.
28. Piski: Andrzejki, Ciągaczki, Choromany, Filochy, Gostery, Księżopole, Mieczki-Abrazy, Mieczki-Poziemaki, Milewo-Łosie, Milewo-Tosie, Milewo Wielkie, Nadbory, Piotrowo, Piski, Pomian, Wiśniewo, Wiśniówek, Zmijewo-

Zagroby, Żmijówek-Maus, Żmijówek Włociański i Żochy z gminy Piski.

29. Rzekuń: Czarnowiec, Daniszewo, Drwęcz, Dzbenin, Goworki, Kaczyny-Tobolice, Korczaki, Ławy, Rzekuń, Susk Nowy i Susk Stary z gminy Rzekuń.

30. Siedliska: Gnaty, Łęg Przedmiejski i Łęg Starościński z gminy Durlasy.

31. Stepna Stara: Stepna-Michałki, Stepna Stara, Żebry-Starawieś i Żebry-Ostrowy z gminy Rzekuń.

32. Strzałki: Jeglijowiec, Kuczyńskie, Strzałki i Piasecznia z wyłączeniem kolonii Karaska i Podgórze z gminy Kadzidło.

33. Suchcice: Chrośnice, Rososz i Skarżyn z gminy Czerwin oraz wschodnia część obszaru Brzeźno Kolonia, której zachodnia granica przebiega od granicy powiatu Ostrow Mazowiecka, po wschodniej stronie majątku Brzeźno przecinając szosę z Goworowa do Grodziska Dużego dochodząc do rzeki Orz z gminy Goworowo.

34. Surowe: Cypel, Michałowo i Surowe z gminy Czarnia.

35. Troszyn: Borowce, Choromany, Chrostowo, Chrzczony, Dąbek, Grucele, Janochy, Kurpie Dworskie, Kurpie Szlacheckie, Puchały, Rabędy, Repki, Rostki, Sawały, Zamość, Wysoczarz i Troszyn z gminy Troszyn.

36. Wąch: Siarcza Łąka, Wąch oraz część obszaru gromady Piasecznia stanowiąca Kolonię Podgórze i Kolonię Karaska z gminy Kadzidło.

37. Wolkowe: Wolkowe z gminy Myszyniec.

38. Wykrot: Drężek, Gadomskie, Wydmusy i Wykrot z gminy Myszyniec.

39. Zalesie: Biały Lasek, Charcibałda, Zalesie i Zdunek z gminy Myszyniec oraz Olszyny z gminy Czarnia.

40. Zawady: Kopaczyska i Zawady z gminy Czarnia oraz lasy państwowe o obszarze 679 ha przylegające do południowej granicy gminy Czarnia i granicy zachodniej gromady Olszyny.

41. Żabin: Cisk, Damięty, Lipianka, Nogawki, Pokrzywnica, Rębisze, Parcele, Rębisze-Działy i Żabin z gminy Goworowo³².

W nowej gromadzie Czarnia wymieniono miejscowość Ruchaje, mimo iż we wrześniu 1952 r. jej nazwę zmieniono na Rutkowo. Uczyniono to na prośbę mieszkańców, którzy uważali dawną nazwę za nader szpecącą. Podczas podziałów na nowe gromady przeniesiono gromadę Czarnotrzew z gminy Kadzidło do powiatu przasnyskiego, gromadę Kaszewiec z gminy Goworowo do powiatu makowskiego, gromadę Wysocze-Bartosy z gminy Czerwin do powiatu ostrowskiego, gromadę Żebry-Wierzchlas z gminy Rzekuń do powiatu makowskiego.

Wkrótce nastąpiły zmiany w niektórych gromadach. W dniu 2 grudnia 1954 r. gromadę Gąski przeniesiono z gminy Gawrychy w powiecie kolneńskim do powiatu ostrołęckiego. W dniu 1 stycznia 1955 r. gromadę Nowa Wieś przeniesiono z powiatu makowskiego do powiatu ostrołęckiego. W dniu 29 lutego 1956 r. wieś Antonia z gromady Dudy Puszczańskie włączono do gromady Dąbrowy w po-

³² Dz. Urz. WRN w Warszawie 1954, Nr 11, poz. 67.

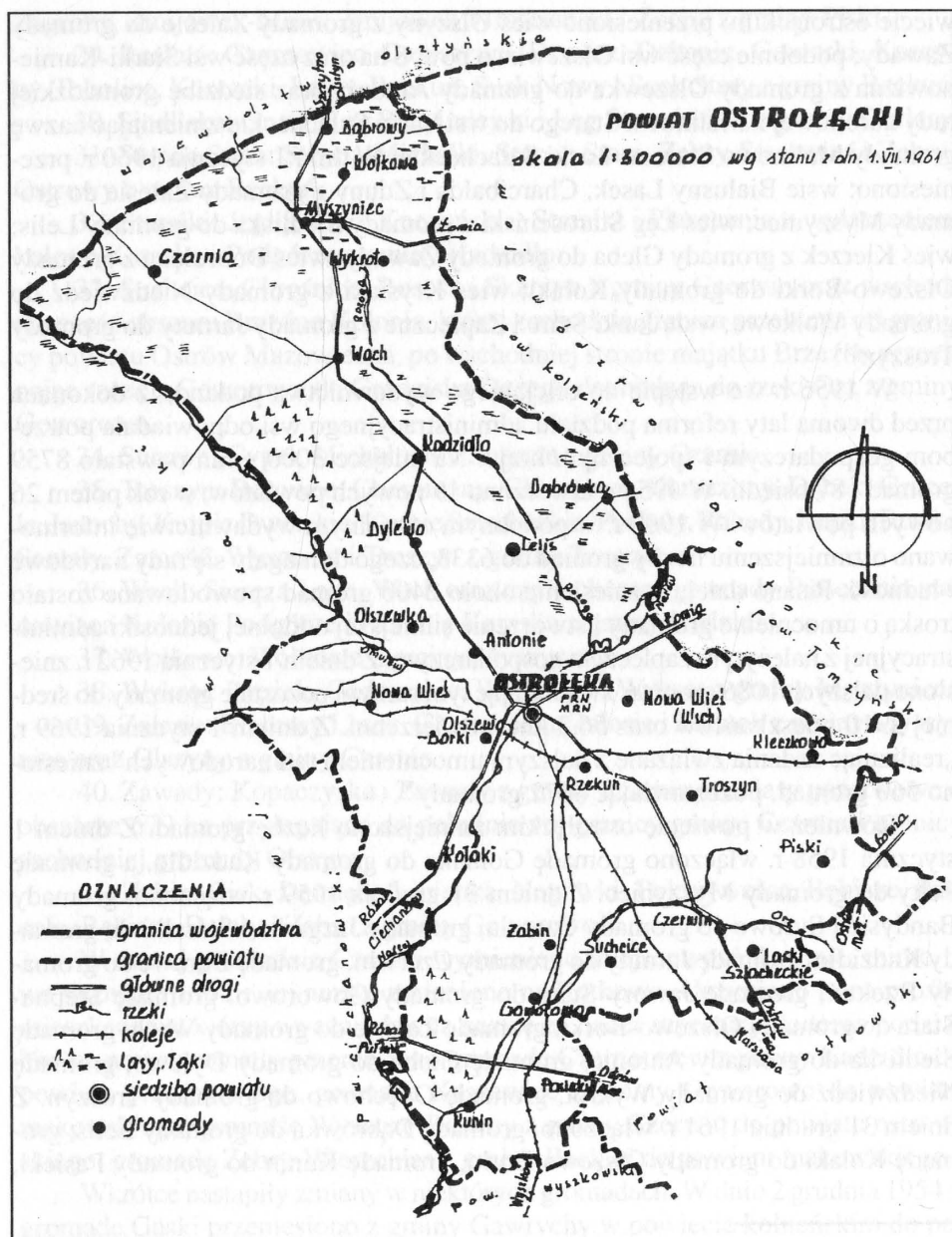
wiecie ostrołęckim; przeniesiono wieś Olszyny z gromady Zalesie do gromady Zawady; podobnie część wsi Olszewka o pow. 8 ha oraz część wsi Siarki-Kamienowizna z gromady Olszewka do gromady Antonia oraz siedzibę gromadzkiej rady narodowej z Malinowa Starego do wsi Laski Szlacheckie zmieniając nazwę gromady Malinowo Stare na Laski Szlacheckie. W dniu 1 stycznia 1960 r. przeniesiono: wsie Białusny Lasek, Charcibałda i Zduny z gromady Zalesie do gromady Myszyniec; wieś Łęg Starościński z gromady Siedliska do gromady Lelis; wieś Kierzek z gromady Gleba do gromady Zawady; wieś Dobrołęka z gromady Olszewo-Borki do gromady Kołaki; wieś Krysiaki z gromady Niedźwiedź do gromady Wolkowe; wsie Janki Stare i Zapieczne z gromady Jarnuty do gromady Troszyn³³.

W 1956 r. we wstępie do oficjalnego wydawnictwa podano, iż dokonana przed dwoma laty reforma podziału administracyjnego wsi odpowiadała potrzebom gospodarczym i społecznym kraju. Na miejsce 3000 gmin powstało 8759 gromad i 87 osiedli. W 1954 r. utworzono 19 nowych powiatów, w rok potem 26 nowych powiatów. W 1960 r. w podobnym oficjalnym wydawnictwie informowano o zmniejszeniu liczby gromad do 6333, czego domagały się rady narodowe i ludność. Pisano dalej, iż zniesienie około 2400 gromad spowodowane zostało troską o umocnienie gromady i stworzenie silniejszej oddolnej jednostki administracyjnej z należytym zapleczem gospodarczym. Z dniem 1 stycznia 1962 r. zniesiono dalszych 1086 gromad, zwiększając tym samym pozostałe gromady do średniej 2910 mieszkańców oraz 56,3 km² powierzchni. Z dniem 1 stycznia 1969 r. „realizując zadania związane z dalszym umocnieniem rad narodowych” zniesiono 560 gromad, pozostawiając 4672 gromady³⁴.

Również w powiecie ostrołęckim zmniejszono liczbę gromad. Z dniem 1 stycznia 1958 r. włączono gromadę Golanka do gromady Kadzidło, a gromadę Pełty do gromady Myszyniec. Z dniem 31 grudnia 1959 r. włączono: gromady Bandysie i Surowe do gromady Czarnia, gromady Jazgarka i Strzałki do gromady Kadzidło, gromadę Jarnuty do gromady Czerwin, gromadę Borawe do gromady Rzekuń, gromadę Jawory Stare do gromady Goworowo, gromadę Stepna-Stara do gromady Olszewo-Borki, gromadę Zalesie do gromady Wach, gromadę Siedliska do gromady Antonie, gromadę Gleba do gromady Dylewo, gromadę Niedźwiedź do gromady Wykrot, gromadę Opęchowo do gromady Troszyn. Z dniem 31 grudnia 1961 r. włączono: gromadę Dąbrówka do gromady Lelis, gromadę Kołaki do gromady Olszewo-Borki, gromadę Kunin do gromady Pasieki,

³³ Dz. Urz. WRN w Warszawie 1954, Nr 11, poz. 69; 1956, Nr 3, poz. 10, 13; 1959, Nr 12, poz. 438; 1960, Nr 2, poz. 10; Dz. Urz. WRN w Białymstoku 1952, Nr 9, poz. 53; 1954, Nr 10, poz. 49; 1954, Nr 11, poz. 69; 1956, Nr 2, poz. 7. W 1931 r. w gminie Piski zmieniono nazwę miejscowości „Soldacka Słoboda” na „Piski Poświętne”. Białost. Dzień. Wojew. 1931, Nr 12, poz. 101.

³⁴ *Podział administracyjny PRL*, Warszawa 1956, s. 1; *Podział administracyjny PRL*, Warszawa 1960, s. 11; *Podział administracyjny PRL*, Warszawa 1965, s. 1; *Podział administracyjny PRL*, Warszawa 1969, s. 1.

gromadę Łaski Szlacheckie do gromady Czerwin, z gromady Olszewka wsie Olszewka i Szwędry Most do gromady Antonie oraz wsie Aleksandrowo i Obierwia do gromady Dylewo, z gromady Wach wsie Karaska, Podgórze, Siarcza Łąka i Wach do gromady Kadzidło oraz wieś Zalesie do gromady Wykroty, z gromady Wolkowe wieś Krysiaki do gromady Wykrot oraz wieś Wolkowe do gromady

Myszyniec, zniesiono gromadę Zawady a wieś Olszyny włączono do gromady Czarnia. Od 31 grudnia 1961 r. przeniesiono siedzibę gromadzkiej rady narodowej ze wsi Antonie do wsi Zabrodzie a nazwę gromady Antonie zmieniono na Zabrodzie. Dnia 29 czerwca 1968 r. uchwalono włączyć: z gromady Kleczkowo wieś Mieczki-Ziemaki do gromady Piski oraz wsie Aleksandrowo, Ojcewo, Radgoszcz, Siemiątkowo, Trzaski i Zawady-Żyźniewo do gromady Troszyn, z gromady Suchcice wsie Chrośnice, Skarżyn i Suchcice do gromady Czerwin oraz wsie Brzeźno Kolonia i Brzeźno Wieś do gromady Goworowo, gromadę Żabin do gromady Goworowo, z gromad Nowa Wieś Wschodnia i Zabrodzie utworzono gromadę Ostrołęka. Od 1 stycznia 1969 r. wieś Rosocz z gromady Suchcice włączono do gromady Wąsewo powiatu ostrowskiego. Od 1 stycznia 1973 r. wsie Brzozowa i Czarnia przeniesiono z powiatu kolneńskiego do powiatu ostrołęckiego³⁵. Z 41 gromad w 1954 r. pozostało jedynie 16 gromad.

3. Czas funkcjonowania samych gmin

W dniu 1 stycznia 1973 r. na mocy ustawy z 29 listopada 1972 r. zniesiono dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady i osiedla. Utworzono gminy „jako podstawowe jednostki podziałów administracyjno-gospodarczych na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swe rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki do kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Od 1 czerwca 1975 r. utworzono województwo ostrołęckie, a zlikwidowano dotychczasowe powiaty³⁶.

W skład województwa ostrołęckiego weszły: miasta - Ostrołęka, Brok, Choźele, Maków Mazowiecki, Ostrów Mazowiecka, Przasnysz, Różan, Tłuszcz i Wyszaków oraz gminy - Baranowo, Brańszczyk, Brok, Choźele, Czarnia, Czerwin, Czerwonka, Dąbrówka, Długosiodło, Goworowo, Jednorzec, Kadzidło, Klembów, Krasnosielc, Krzynowłoga Mała, Lelis, Lyse, Małkinia Górna, Myszyniec, Obryte, Olszewo-Borki, Ostrów Mazowiecka, Płoniawy-Bramura, Przasnysz, Rozogi, Różan, Rzańnik, Rzekuń, Rzewnie, Somianka, Stary Lubotyń, Szelków, Sypniewo, Tłuszcz, Troszyn, Wąsewo, Wyszaków, Zabrodzie, Zaręby i Zatory³⁷.

W powiecie ostrołęckim utworzono następujące gminy:

1. Gmina Czarnia w skład której wchodziły obszary sołectw: Bandysie, Brzozowy Kąt, Cupel, Cyk, Czarnia, Długie, Michałowo, Olszyny, Rutkowo i Surowe.

³⁵ Dz. Urz. WRN w Warszawie 1957, Nr 6, poz. 69; 1959, Nr 12, poz. 439; 1961, Nr 13, poz. 292, 293; 1961, Nr 13, poz. 292, 293; 1968, Nr 10, poz. 88, 89; Dz. Ust. 1971, Nr 50, poz. 322.

³⁶ Dz. Ust. 1972, Nr 49, poz. 312; Dz. Ust. 1975, Nr 16, poz. 91.

³⁷ Dz. ust. 1975, Nr 17, poz. 92.

2. Gmina Czerwin: Andrzejki-Tyszki, Bobin, Borek, Choromany-Witnice, Chruśnice, Ciągaczki, Czerwin, Damiany, Dąbek, Dzwonek, Gocły, Gostery, Grodzisk Duży, Grodzisk Wieś, Janki Młode, Jarnuty, Księżopole, Laski Szlacheckie, Laski Włościańskie, Łady, Nowe Malinowo, Piski bez wsi Mieczki-Abramy, Piotrowo, Pomian, Seroczyn, Skarżyn, Sokołowo, Stare Malinowo, Stylągi, Suchcice, Tomasz, Tyszki Nadbory, Wiśniewo, Wojsze, Wólka Czerwińska, Wólka Seroczyńska, Zaorze i Żochy.

3. Gmina Goworowo: Borki, Brzeźno Kolonia, Brzeźno Wieś, Cisk, Czarnowo, Czernie, Damięty, Daniłowo, Dzbądzek, Goworowo, Goworówek, Góry, Grodzisk Mały, Jawory-Podmaście, Jawory-Wielkopole, Jemieliste, Józefowo, Jurgi, Kaczka, Kobylin, Kruszewo, Kunin, Lipianka, Ludwinowo, Michałowo, Nogawki, Pokrzywnica, Ponikiew-Duża, Rębisze Działy, Rębisze Kolonia, Rębisze Parcele, Stare Jawory, Szarłat, Szczawin, Wólka Brzezińska, Wólka Kunińska, Zaorze i Żabin.

4. Gmina Kadzidło: Brzozowa, Brzozówka, Chudek, Czarnia, Gleba, Golanek, Grale, Jazgarka, Jeglijowiec, Kadzidło, Kierzek, Klimki, Krobia, Kuczyńskie, Nowe Dylewo, Piasecznia, Rososz, Siarcza Łąka, Sul, Stare Dylewo, Strzałki, Tatarzy, Todzia i Wach.

5. Gmina Lelis: Białobiel, Dąbrowa, Długi Kąt, Durlasy, Gąski, Gibalka, Gnaty, Kurpiewskie, Lelis, Łęg Przedmieście, Łęg Starościński, Łodziska, Nasiadki, Obierwia, Olszewka, Płoszyce, Siemnocha, Szafarczyńska, Szafarnia, Szkwa i Szwendrowy Most.

6. Gmina Myszyniec: Białusny Lasek, Cięćk, Charcibałda, Drężek, Gądomskie, Krysiaki, Myszyniec-Koryta, Niedźwiedź, Stary Myszyniec, Świdwiborek, Wolkowe I, Wolkowe II, Wydmusy, Wykrot, Zalesie i Zdunek.

7. Gmina Olszewo-Borki: Antonie, Białobrzeg Bliższy, Białobrzeg Dalszy, Chojniki, Dobrołęka, Drażewo, Działyń, Grabowo, Grabnik, Grabówek, Kordowo, Kruki, Łazy, Nakły, Nożewo, Nowa Wieś, Olszewo-Borki, Przysiań, Rataje, Rżaniec, Stara Stepna, Stepna-Michałki, Wyszel, Zabrodzie, Zabiele-Wielkie, Żebry Ostrowy, Żebry-Perosy, Żebry-Sławki, Żebry-Stara Wieś, Żebry-Żabin, Żebry-Chudek, Żebry-Wierzchlas i Żerań Duży.

8. Gmina Rzekuń: Borawe, Czarnowiec, Daniszewo, Drwęcz, Dzbenin, Goworki, Kamianka, Korczaki, Laskowiec, Ławy, Nowy Susk, Nowawieś Wschodnia, Nowe Przytuły, Ołdaki, Rzekuń, Rozwory, Stary Susk, Stare Przytuły, Teodorowo, Tobolice i Zalesie.

9. Gmina Troszyn: Borowce, Budne, Choromany, Chrostowo, Chrzczony, Dąbek, Dzbenin, Grucele, Janochy, Kamionowo, Kleczkowo, Kurpie Szlacheckie, Łączyn, Mieczki-Poziemaki, Mieczki-Ziemaki, Milewo-Tosie, Milewo Wielkie, Ojcewo, Opęchowo, Puchały, Rabędy, Radgoszcz, Repki, Rostki, Sawaly, Siemiątkowo, Stare Janki, Troszyn, Trzaski, Zamość, Zapieczne, Zawady, Żyżniewo, Żmijówek-Mans oraz wieś Mieczki-Abramy³⁸.

³⁸ Dz. Urz. WRN w Warszawie, 1972, Nr 20, poz. 407.

Wszystkie te gminy istniały do końca omawianego okresu. W 1976 r. gminę Czarnia włączono do gminy Myszyniec, ale w 1982 r. restytuowano gminę Czarnia³⁹. Od 1973 r. powiększyła się nieznacznie liczba sołectw. W *Dzienniku Urzędowym Województwa Ostrołęckiego* podano utworzenie tylko jednego sołectwa, o innych nie wspomniano. Zachowały się natomiast spisy gmin i sołectw z lat 1980, 1986 i 1990. W gminie Czarnia w 1990 r. wymieniono nowe sołectwo Olszyny; w gminie Czerwin w 1986 r. sołectwa Filochy, Stare Dobki i Załuski, w 1990 r. sołectwo Wiśniówek; w gminie Goworowo w 1986 r. sołectwo Pasięki; w gminie Kadzidło nie zaszły zmiany; w gminie Lelis od 1 stycznia 1989 r. sołectwo Łęg Starościński - Walery, obejmujące kolonie: Gać, Morgi i Walery; w gminie Myszyniec w 1980 r. sołectwo Pełty, w 1986 r. sołectwo Olszyny, w 1990 r. nie wymieniono sołectwa Olszyny; w gminie Olszewo-Borki w 1986 r. sołectwa Mostowo, Zabiele Piliki i Żerań Mały; w gminie Rzekuń w 1990 r. sołectwo Nowa Wieś Cyganowo; w gminie Troszyn w 1980 r. sołectwo Wysocarz, nazwę Kamienowo zmieniono na Kamienowo-Aleksandrowo, nazwę Kurpie Szlacheckie na Kurpie, dawne dwa sołectwa Borowce i Repki pisano jako Borowce-Repki, w 1986 r. sołectwo Mieczki-Abramy, w 1990 r. Borowce-Repki rozdzielono na Borowce i Repki. Sołectwo składało się z jednej lub więcej miejscowości. Niestety w drukowanych spisach gmin i sołectw nie podano wsi należących do danego sołectwa, Urząd Wojewódzki w Ostrołęce również nie ma takich danych⁴⁰.

Tabela 1. Powierzchnia i ludność gmin w 1990 r.

Gmina	Powierzchnia		Ludność		Liczba sołectw
	w ha	w km ²	ogółem	na 1 km ²	
Czarnia	9253	93	2656	29	9
Czerwin	17113	171	5917	35	41
Goworowo	21893	219	2446	43	40
Kadzidło	25868	259	10247	40	24
Lelis	19771	198	7387	37	21
Myszyniec	22859	229	9838	43	19
Olszewo- -Borki	19530	195	7394	38	36
Rzekuń	13550	135	8055	59	21
Troszyn	15631	156	5231	33	35 ⁴¹

³⁹ Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym oraz zmiany podziału administracyjnego, GUS, Warszawa 1990, s. 30, 41; Dz. Ust. 1981, Nr 26, poz. 139.

⁴⁰ Dz. Urz. Wojew. Ostroł. 1980, Nr 5, poz. 15; 1986 Nr 8, poz. 174; 1989, Nr 1, poz. 5; Wykazy nazw i siedzib urzędów miast, gmin, sołectwa w województwie ostrołęckim, Ostrołęka 1990, s. 9 n.

⁴¹ Powierzchnia i ludność, s. 81.

Do największych pod względem obszaru i liczby ludności należą gminy Kadzidło, Myszyniec i Goworowo, do najmniejszych gmina Czarnia.

Siedziba gminy była przeważnie w miejscowości o tej samej nazwie, niekiedy w innej. W okresie międzywojennym siedzibą gminy Durlasy były Nasiadki a w 1948 r. Lelis, gminy Gawrychy - Zbójna, gminy Szczawin-Daniłowo, gminy Rzekuń-Ostrołęka.

W okresie międzywojennym w województwie białostockim były cztery miasta wydzielone: Białystok, Grodno, Łomża i Suwałki. Ostrołęka i inne miasta w województwie podlegały staroście na równi z gminami wiejskimi⁴². W 1936 r. dokonano zmiany granic miasta Ostrołęki, o czym już wspomniano. W 1970 r. do obszaru miasta Ostrołęki włączono:

1. Część terenu wsi Olszewo-Borki leżących na północ od południowej krawędzi obszaru kolejowego stacji Ostrołęka-Grabowo na długości około 900 m, od drogi państwowej Ostrołęka-Warszawa do drogi polnej aż do granicy wsi Drężewo i rzeki Omulew, o powierzchni około 50 ha.

2. Część terenów wsi Drężewo leżących na wschód od północnej krawędzi drogi państwowej do Sypniewa, na długości 350 m od granicy wsi Olszewo-Borki do drogi polnej za mostem do granicy miasta, o pow. około 50 ha.

3. Część terenów wsi Dzbenin położonych na wschód od zachodniej krawędzi obszaru mostu kolejowego, o pow. około 12 ha.

4. Część terenów wsi Ławy leżących na zachód od wschodniej krawędzi obszaru kolejowego (bocznicy do Wojciechowic), o pow. około 234 ha oraz część nieużytków o pow. 94 ha położonych w pasie szerokości około 800 m na wschód od wyżej wymienionej boczniczy pomiędzy granicą wsi Goworki a granicą miasta.

5. Cały obręb wsi Goworki o pow. około 180 ha.

Natomiast z granic miasta wyłączono miejscowości Otok i Łazek wcielając je do obszaru administracyjnego gminy Ostrołęka. Nowa granica miasta biegła: od granicy wsi Zabrodzie przy zbiegu drogi polnej do wsi Kruki i drogi państwowej do Myszyńca, wzdłuż północnej i wschodniej granicy Rejonu Eksploatacji Dróg Publicznych, na południe wzdłuż wschodniego brzegu łachy rzecznej aż do nasypu ulicy Mostowej, północną krawędzią nasypu do granicy Zarządu Dróg Wodnych, na północ około 250 m, na wschód 120 m do brzegu Narwi, wzdłuż północnego brzegu Narwi do granicy z Teodorowem⁴³.

Od 1919 r. powiat ostrołęcki był w województwie białostockim, od 1 kwietnia 1939 r. w województwie warszawskim, od 1975 r. pozostaje w województwie ostrołęckim. Początkowo powiat dzielił się na gminy, w 1933 r. wprowadzono podział gmin na gromady, w 1954 r. w miejsce dotychczasowych gmin i gromad

⁴² Dz. Urz. Wojew. Białost. 1926, Nr 2, s. 2.

⁴³ Uchwała Nr VIII/26/70 Miejskiej Rady Narodowej w Ostrołęce z 2 III 1970; Dz. Urz. Wojew. Ostrol. 1984, Nr 10, poz. 45.

utworzono nowe gromady, w 1973 r. powrócono do gmin z podziałem ich na sołectwa. Najniższą jednostkę zawsze stanowiły miejscowości: wsie, folwarki, kolonie, osady, które włączano do gmin, gromad, sołectw.

W 1932 r. do powiatu ostrołęckiego włączono część obszaru powiatu kolneńskiego, w 1948 r. obszar ten powrócił do wznowionego powiatu kolneńskiego. W 1919 r. powiat ostrołęcki obejmował 1 miasto, 11 gmin wiejskich, 324 miejscowości; w 1932 r. 4 miasta (w tym 3 osady miejskie), 17 gmin wiejskich, 425 miejscowości; w 1948 r. 1 miasto, 9 gmin wiejskich, 214 gromad; w 1954 r. 41 gromad; w 1973 i 1990 r. 9 gmin.

W końcu ubiegłego i w naszym stuleciu zachodziły częste zmiany w podziałach administracyjnych. Dotyczyły one podstawowych jednostek administracyjnych - poszczególnych wsi i miast. Inaczej działo się do połowy XIX wieku, kiedy to powiat dzielił się na parafie, te zaś w swoich granicach były nader stabilne. Wszelkie zmiany dokonywały się wówczas tylko na wyższych szczeblach administracji państwowej.

Lista żołnierzy obwodu grajewskiego

1. Adamek Czesław s. Władysława, ur. 14.12.1913 r., Radziechów, ps. „Cień”, od 1.1943 r., żołnierz 1 pl. 3 komp., służył dalej w J. P. S. P. Grajewo - V 10.04.47 r., Rolnik, zam. Ładychowo.
2. Adamski Antoni, ur. 2.01.1924 r., Karwów, ps. „Iga” od 1.1944 r., żołnierz 2 komp. „Tufa”, w. J. P. S. P. Grajewo - 24.04.47 r.
3. Andryk Aleks, od lipca 1944 r., w. J. P. S. P. Grajewo - 24.1947 r.
4. Baloniew Aleksydet, s. Aleksandra, ur. 18.1897 r., Rosol, ps. „Kamuran”, od stycznia 1944 r., żołnierz 1 komp., Niejazyłowo.
5. Baloniew Jan s. Miana, ur. 14.11.1920 r., Budziszyno, ps. „Kawa”, od 1941 r. żołnierz 3 komp., Niejazyłowo.